

Učiteljski Glas

— Glasilo „Saveza dalmatinskih učitelja“ —

Vlasnik i izdavatelj
„Savez dalmatinskih učitelja“.

Hrvatska tiskara Dr. Krstelj i drug
u Šibeniku.

Urednik:
Dinko Širovica.

Izlazi na 15. svakoga mjeseca. Zapada 4 K na godinu. Učiteljski pripravnici i pripravnice dobivaju ga na pol cijene. Pretplata se šalje D. DOMIĆU, učitelju i blagajniku „Saveza dalmatinskih učitelja“ u Spljetu, a članci i dopisi uredništvu. Rukopisi se ne vraćaju.

Sa skupštine.

Na 9. proš. mj. obdržana je najavljena glavna godišnja skupština „Saveza dalmatinskih učitelja“ u Splitu, u dvorani pučke muške škole na Lučcu. Što nikad do sada, pristupio je ove godine lijep broj učitelja, a i učiteljica, ukupno njih 73. Bila su zastupana dva postojeća „Učiteljska društva“.

Prije skupštine bio je predsastanak, na kojemu je postignut sporazum u glavnim tačkama, koje se odnosile na daljnje poboljšanje pravnih odnošaja pučkog učiteljstva u Dalmaciji. Skupštini je predsjedao predsjednik „Saveza“ Frano Bradić.

Zapisničarom bio je izabran V. Belamarić.

Tajnik Justijanović nije mogao bit nazočan radi obiteljske žalosti. Izvješće o radu središnjeg odbora „Saveza“ podnio je F. Bradić. Pripomenuo je, da se mora provesti učiteljska organizacija na cijeloj liniji, da se tim zajamči uspjeh i razvoj „Savezu“ i njegovu glasilu. Njega više veseli jedno novo ustrojeno učiteljsko društvo, nego sto skupština, jer svako takovo društvo znači, da se misao o potrebi naše organizacije sve to više i jače uvrježuje, a to je najljepši uspjeh, najbolje jamstvo za bolju budućnost učiteljstva. Kad ta misao pronikne sve naše učitelje, onda će „Savez“ tekar moći da odgovara svojoj zadaći, onda će i njegovo glasilo moći da bude onakovo, kakova ga je zaželila posljednja glavna skupština. Ipak, i ako se naše glasilo nije povećalo oblikom, a ono jest sadržajem i kakvoćom, na čemu je osobito zahvaliti njegovu uredniku Širovici i pomagaču mu Petranoviću. Glede omladinskog lista izvijestio je predsjednik, da nije podhvat mogao uspjeti s razloga, što nije bilo odaziva sa strane zapitanih učitelja. Preporučuje zato i to pitanje, te stavlja učiteljima na srce, da se zauzmu oko sakupljanja predbrojnika, pa kad ovih bude dovoljan broj, omladinski će list osvanuti.

Nadalje izvijestio je, da je peticija „Saveza“ na sabor u smislu zaključka posljednje skupštine uručena

zastipniku Prodanu, iza kako je Zemaljski Odbor priopćio, da je ne može po sebi iznijeti pred sabor.

Blagajnik Domić izvješćuje o financijskom stanju „Saveza“, koje je, mjesto da napredujemo, opalo uprav za to, što nije u učiteljstvu do sada bilo organizacije, a po tome ni društvene razvijene svijesti. Nadat se je, da će unaprijed i u tom pogledu bit bolje. Tajniku i blagajniku glasovan je apsolutorij, a posljednjemu i nagrada od K. 60.

Zatim su izabrani novi revizori. Na predlog Širovice pozdravljeno je brzojavno iz skupštine narodno predstavništvo na saboru u Zadru.

Kod „eventualija“ došlo je na raspravu pitanje o sudjelovanju „Saveza“ na općem učiteljskom kongresu u Beču. Ostalo se kod toga, da na tom kongresu zastupa „Savez“ već odregjeni odaslanik. O njegovu zadatku povelu se duga debata povodom predloga, da bi se i on pridružio konkretnim predlozima iznesenim od braće Slovenaca u „Učiteljskom Tovarišu“ dneva 14. pretprošlog mjeseca.

Kod raspravljanja vrhu tih predloga, koje je bilo živahno, ali uvijek skladno, učitelji su pokazali, kako im je zbilja usko uz srce privezana škola i kako za nju čute baš kao za svetinju. Prožeti tim čuvstvom i imajući pred očima samo dobro škole neki su u tim predlozima vidjeli sve samo dobro, a neki sve samo zlo, valjda stoga, što su neki odveć principijelno, teoretski, da ne rečemo ortodokski, uzeli stvar, dok su praktičnu stranu tih predloga i njihovu skladnu primjenu na napredak vremena i društva bez uštrba na unutarnji ustroj škole osnovan na zdravim temeljima uzvišenog kršćanskog morala mimoišli, a drugi preveć zasegli u isticanje te praktične strane kao apsolutnog dobra, pa je u tome izmjena nazora i uvjerenja bila vrlo izrazita. Nakon svestranog pretresanja predmeta skupština je obzirom na te predloge došla do zaključka, koji će samo moći da pomogne dobroj stvari, t. j.

dala je nalog delegatu „Saveza“, da se u tim pitanjima pridruži predlozima cjelokupnog slavenskog učiteljstva, koje će biti na kongresu zastupano. Predlozi, u kojima su inače skupštinari bili sasvim jednodušni, jesu ovi:

1. Uvrštenje dužnosti i pravica učiteljstva u službenu pragmatiku;
2. Javna kvalifikacija;
3. Pravo prigovora proti krivim osudama u osobnoj kvalifikaciji;
4. Od učiteljstva izveden izbor zastupnika u zemaljska školska vijeća;
5. Potpuna materijalna jednakopravnost pučkog i građanskog učiteljstva sa državnim činovnicima zadnjih četiriju razreda.

Poprimljen je za tim predlog, kojemu je svrha unaprijediti akciju oko osnivanja daljnjih učiteljskih društava u pokrajini i osjegurati razvoj „Saveza“, njegova glasila, a eventualno i osnutak jednog omladinskog lista.

Zaključeno je po tom, da se posebnom peticijom odmah pred sabor iznesu ove učiteljske želje:

- a). Doplatak moraju imati sve učiteljske sile. One, koje ga nemaju, primaju minimalno K. 100. — Stanarinu i odštetu u novcu za stanarinu i mjesni doplaci ubrajaju se u mirovinu;
- b). Ukupna učiteljska služba snizuje se na 30 godina;

c). Mirovine pučkih i građanskih učitelja i njihovih udovica neka se urede prema mirovini državnih činovnika i njihovih udovica;

d). Učiteljima strukovnih tečaja neka se plaća surazmjerno povisi prema plaćama pučkih učitelja.

Nakon toga skupština je dala središnjem odboru „Saveza“ potrebite naputke glede učiteljske tražbine, da pučko učiteljstvo bude dovoljno i dostojno zastupano u narodnom predstavništvu na pokraj. saboru.

Na skupštinu je stiglo mnogo brzojavnih pozdrava i česfitaka od učitelja, koji nijesu mogli da na nju pristupe.

O drugim nekim pitanjima i željama, za koje se tražilo, da se na skupštini pretresaju, odlučeno je, radi kratkoće vremena, da se o njima povede riječ u „Učiteljskom Glasu“ t. j. da dotičnicima ostaje prosto u smislu tih pitanja i želja poslužiti se glasilom „Saveza“.

Skupštinari se po tome razigjoše, zadovoljni, što su izvršili svoju dužnost i doprinijeli stvaranju shodnih zaključaka, koji smjeraju jedino na dobro škole i učiteljstva.

I mi sa osobitim zadovoljstvom završujemo ovo izvješće o ovogodišnjoj glavnoj skupštini našega „Saveza“, jer je to bila prva njegova skupština, na kojoj se pokazalo više života, više zanimanja, više natjecanja i više ljubavi za napredak i uspjeh učiteljske stvari. Čvrsto se nadamo, da će u buduće ići sve na bolje. Samo naprijed!

UTOK

proti odmjerenu mirovine, a za privremenu službu. (1)

Preuzvišeno c. k. Ministarstvo!

Visoko c. k. pokrajinsko školsko vijeće dalmatinsko odlukom dana 17/9 t. g. br. 6411 (prilog A), umirovilo je potpisanoga, a uračunalo mu je u mirovinu samo vrijeme otkada je drugi put položio ispite usposobljenja, t. j. od dana, kad je položio ispite za stalno pokriće učiteljskoga mjesta (I-V-1882), a moralo mu je bilo računati od dana, kad je prvi put ispite usposobljenja položio, t. j. od dana, kad se je usposobio za stalno pokriće podučiteljskog mjesta (3-8-1877).

Da je stanovište potpisanoga temeljito, a ono c. k. pokrajinskog vijeća pogriješno, bit će dokazano ovim utokom; a da je potpisani dva puta položio ispite usposobljenja, to dokazuju prilozima B i C: B jest svjedočba usposobljenja za stalno pokriće podučiteljskog mjesta, C je za stalno pokriće mjesta učiteljskog.

Po § 40 zakona 18-7-1795 (P. Z. L. broj 23), stanovište odluke prilog A, pri odmjerenu mirovine, bilo bi ispravno i temeljito, ali samo za one učitelje, koji su počeli službovati otkada je spomenuti zakon u krjepost stupio; nikako pak za potpisanoga, koji je prije ovoga zakona (još 1877 godine) u službu stupio. Zakon nije imao retroaktivne moći.

Da svrnemo malo pogled na prošla vremena, a da bistrije bude.

Prije ovoga zakona bilo je pri pučkim školama dvije vrste nastavnika: podučitelja i učitelja.

Po tom dakle bile su i dvije vrste usposobljenja: za stalno pokriće podučiteljskog mjesta i za stalno pokriće mjesta učiteljskog.

Razlika je bila samo u plaći; podučitelji su imali manju plaću, učitelji veću.

Prilog B jest dozrela svjedočba, koju je potpisani dobio, kad je svršio preparandij. — Na njoj stoji napisano: „ po kojoj se proglašuje usposobljen za službu kao podučitelj ili privremeni učitelj . . . “

Posjedujuć dakle ovu svjedočbu, potpisani je imao potrebiti uvjet za stalno namještenje kao podučitelj.

Ova tvrdnja, ovo pravo, ne oslanja se samo na usposobljenju postignutu gori spomenutom svjedočbom, već odgovara i smislu i doslovnom tumačenju

¹⁾ Utočniku je na svjedočbi zrelosti napisano da je „ usposobljen za službu kao podučitelj ili privremeni učitelj “ Drugima je napisano: „Usljed ispita bude on proglašen kao zrel za učiteljstvo po § 34 Učionskog zakona 14-5-1869 uz uvjete propisane § 38 istoga zakona. — Proštij spomenute §§, uvjerit ćeš se, da obe isto vrijede.

§ 38 zakona 14-5-1869 (D. Z. L. broj 62) koji glasi: „Jedina svjedočba zrelosti *usposobljuje* da tko *namješten bude kao podučitelj* ili kao *privremeni učitelj*; da tko *definitivno* namješten bude kao *učitelj* iziskuje se svjedočba o sposobnosti (vrsnoći) *učiteljskoj*“.

Odgovara i smislu i doslovnom tumačenju § 4 (38) zakona 29-12-1871 (P. Z. L. broj 11 godine 1872), koji glasi: „*Dozrelna* svjedočba (§34) *usposobljuje* samo za službu *podučitelja* ili *privremena učitelja*“.

§ 56 zakona 14-5-1869 (D. Z. L. broj 62) glasi: „svikoliki *definitivno* namješteni *učitelji* a i *podučitelji* imadu pravo na mirovinu“

Dakle i po smislu i po doslovnom tumačenju i ovoga §, *podučitelji* su imali i imadu pravo na mirovinu, t. j. mogli su biti biti *definitivno namješteni*. Mogao bi tkogod reći, da se ovi propisi odnose na one nastavnike — kako i kaže navedeni § 56 — „ . . . imajuće svjedočbu o sposobnosti učiteljskoj“

Ovakovo bi tumačenje bilo neosnovano, sasvim neispravno, proti smislu, a i proti istom pa i doslovnom tumačenju celog konteksta spomenutog §, koji u svojem početku govori o: „ *definitivno namješteni* *podučitelji*“

A ne može se, nemoguće je pojmiti *definitivno* namještenje bez *usposobljenja*. U našem slučaju: nebi podučitelj mogao biti *definitivno namješten*, da ne bude *usposobljen*, a ni zakon nebi govorio o *definitivnosti* podučitelja, kad ovi nebi bili imali i *uslov za to potrebit*, naime *usposobljenje*.

Riječi dijela ovog § : imajućih svjedočbu o sposobnosti učiteljskoj, po sadašnjim propisima sudeći suviše bi bile i bez smisla; ali za onda, za godinu 1869 ovaj i ovakov umetak potrebit je bio i pun smisla, jer tada — prije ovoga zakona — bilo je od raznih faktora stalno namještenih učitelja i podučitelja, a ispita *usposobljenja* nisu imali, niti ih je tko tražio; a da i ti stalno namješteni učitelji i podučitelji budu imali pravo na mirovinu, novostvoreni zakon, spomenutim umetkom, zahtievao je od njih, neka se dogju *usposobiti*. Opetujemo: ovaj umetak je za sadašnje doba nesmisao, jer tko je *definitivno* namješten mora da i bude *usposobljen*, ili bistrije: tko *usposobljen* nije, taj nikako ne može biti *ni definitivno namješten*.

Prilog B jest svjedočba, koja potpisanoga *usposobljuje* za stalno pokriće podučiteljskog mjesta. — Pa i ako nije bio — kao takav — stalno namješten, imao je po ovoj svjedočbi sve uvjete za stalno pokriće podučiteljskog mjesta; a pošto je svremenom i *definitivno* — kao učitelj — namješten bio u smislu § 56 zakona 14-5-1869 (D. Z. L. broj 62), koji kaže: „ pri čem valja uračunati i ono vrijeme, koje je tko provizorno proveo“; a i u smislu § 41 zakona 29-12-1871 (P. Z. L. broj 12 godinu 1872), koji se pozivlje na gorispomenuti § 56, — pita da mu bude odmjerena mirovina od *prvoga učiteljskoga usposobljenja*, dakle od srpnja 1877 (vidi prilog B).

Još bi bilo zakonskih dokaza, da potpisani — kao podučitelj, posjedujuć svjedočbu prilog B — imade

pravo na mirovinu. — Mora se to zaključiti temelječ se na treću stavku § 15 zakona 3-5-1885 (P. Z. L. broj 21). — Taj § kaže: „*Podučitelji postavši* učiteljima, pridržavaju nadalje petgodišnju doplatu, koju su kao podučitelji zadobili“.

Da podučiteljska svjedočba zrelosti ne bude istodobno bila i svjedočba *usposobljenja*, nebi podučitelji ni imali pravo na kvinkvenij, jer samo *usposobljeni* imadu pravo na iste. Dakle, po spomenutom § 15, podučitelji imadu pravo na kvinkvenij.

Uvjet za postignuće kvinkvenija — jest *usposobljenje*. — Podučitelj (onaj koji imade svjedočbu poput priloga B), pošto ima pravo na kvinkvenij i *usposobljen* je. — Da nije *usposobljen*, nebi ni imao to pravo. — Pošto je dakle potpisani *usposobljen* bio za stalno pokriće podučiteljskog mjesta po svjedočbi prilog B, pita da to c. k. ministarstvo odredi, neka mu u mirovinu bude ubrojena i provizorna služba, to dakle ona od dana 3-8-77 (prilog B) sve do dana, kad je položio ispite *usposobljenja* za stalno pokriće učiteljskog mjesta (prilog D).

Po § 40. zakona 29-11-1871. (P. Z. L. broj 12 od godine 1872) kvinkveniji su sastavni dio mirovine; pa kad podučitelj imade pravo na jedan dio nje — na kvinkvenij — tada pravo imade i na ostale dijele, na cijelu mirovinu.

Moglo bi se primjetiti, da su svi spomenuti propisi van krjeposti; po § 38 zakona 2-5-1883 (D. Z. L. br. 15) ovakovo shvaćanje ne vrijedi, nego, kako spomenuti § kaže: „Da tko *definitivno* namješten bude kao podučitelj iziskuje se svjedočba o sposobnosti (vrsnoći) učiteljskoj“

Ova nastala promjena najočitije potkrjepljuje stanovište potpisanoga. Ona indirektno tvrdi, da je *podučitelj mogao* dosad biti *definitivno namješten* na temelju njegove svjedočbe *podučiteljskog usposobljenja*, a odsele da tako bit ne može, nego da treba svjedočba *usposobljenja učiteljskog*. — S druge strane — ma kako se tumačio § 38 — zakona 2-5-83 (D. Z. L. broj 15) — potpisanoga se i ne tiče, jer je sve prjeporno vrijeme odslužio prije ovoga zakona.

Još: ovo je državni zakon, a nije pravomoćan za Dalmaciju, što dokazuje § 75 istoga zakona, koji kaže: „S obzirom na osobita razmjerja . . . Dalmacije ostavlja se zemaljskom zakonodavstvu da dopustiti može, da se odstupi od načela, koja su ustanovljena u § 21 točki 1, 2, 3, 4, 5, i 6 i u § 38“, Dalmacija nije nikada promijenila § 4 zakona 29-12-1871 (P. Z. L. broj 11 od godine 1872), te je potpisani krjepošću istoga (§ 4) — posjedujuć svjedočbu *usposobljenja podučiteljskog* (prilog B) mogao biti i odmah, čim je iz preparandija izišao, stalno namješten; a bio *definitivan* ili *provizoran*, sve to vrijeme mora da mu bude brojeno u mirovinu, jer po svjedočbi (prilog B) on je i *usposobljen* bio za podučiteljsko mjesto, pa i ovi, pošto su *usposobljeni*, od dana *usposobljenja* imadu i pravo na mirovinu.

Evo da najzad i primjerom potkrijepi svoje stano-
novište, — Batinica Ivo i Melko Rajević u Šibeniku,
Mile Maretić u Vodicama kod Šibenika i t. d. — druge
nabrajati ne treba — bjehu, prije nego li su bili polo-
žili ispite usposobljenja za *pokriće učiteljskog* mjesta,
na temelju spomenutih propisa i imajući svjedočbu
poput priloga B — definitivno namješteni kao podu-
čitelji. I zakletvu su položili, nekoji i plaćali odnosni
postotak u mirovinski fond.

Pretpostavimo, da ne budu bila ukinuta podučiteljska
mjesta, a kojigod od spomenutih, da ne bude
bio htio nikada položiti ispite *usposobljenja za stalno
pokriće učiteljskog mjesta*.

Njega, *usposobljena*, po toj svjedočbi *stalno namještena*,
nije na to nitko ni nagonit mogao; a borme,
kad je stalno namješten, njemu je i dosta bilo, a kad
je njemu i svakome je moralo biti. — Sjeguran je na
svome mjestu. — Službe stalnije od stalne i ne može
biti. Došlo je vrijeme i dotičnik pita mirovinu. — Sa
pravog stanovišta polazeći, po pravdi i po zdravu
razumu sudeći nemoguće je i samo pomisliti, da bi se
tomu javnome službeniku mogla mirovina uskratiti. —
A tko bi tad imao pravo na nju, kad bi se mogla uskra-
titi usposobljenu i stalno namještenu javnu službeniku!

I potpisani je — kao i oni u primjeru navedeni
— po dozreloj svjedočbi (prilog B) *usposobljen* bio
za *stalno pokriće podučiteljskog* mjesta. — Imao je
po toj svjedočbi potrebiti, propisani jedini uvjet, da
bude bio mogao — kao i drugi — biti stalno namješ-
ten. — Spomenuta dozrela svjedočba ujedno je i svje-

dočba *usposobljenja*, što izrijeckom, na njoj i napisano
stoji; a da toga nebi bilo na njoj pisano, takovom
bi se je moralo smatrati, kad je na temelju nje podu-
čitelj bio mogao biti definitivno namješten. — Potpi-
sani je dakle *usposobljen* bio i dozreloj svjedočbom.
Ovo je njegova *prva* svjedočba *usposobljenja* od dana
koje c. k. pokrajinsko vijeće moralo mu je bilo brojiti
godine službe, odmjeriti mirovinu, te se zato utiče tome
preuzvišenom ministarstvu, da bi preinačilo priloženu
odluku A od 17-9 t. g. broj 6411 ovoga c. k. pokra-
jinskog školskog vijeća tako, neka mu mirovina bude
odmjerena od dana prvog usposobljenja postignuta
sa svjedočbom prilog B, na temelju koje i § 15 zakona
3-5-86 (P. Z. L. br. 21) udijeljen mu je i podučiteljski
kvinkvenij. — Na dokaz svoje privremene službe do-
daje ovomu utoku još priloge:

D. odluku imenovanja podučiteljem u Pagu od dana
15-9-1877 broj 452.

E. odluku imenovanja učiteljem u Kukljici od dana
24-9-1878 broj 401.

F. odluku imenovanja učiteljem u Ražancu od dana
26-9-1880 broj 469 c. k. kot. škol. v. Zadar.

G. odluku definitivnog imenovanja u Ražancu od
dneva 8-1-1883 bi 3902 c. k. pokrajinskog škol-
skog vijeća. Potpisani se nada, da će utok biti
uvažen, jer temeljit. — U protivnom slučaju,
pridržaje si pravo obratiti se najvećem kompetentnom
faktoru, da on pitanje konačno riješi.

Šibenik, 2. listopada 1907.

Fran Škarpa,
umirovljeni nadučitelj.

Ocjena učiteljeva rada u Dalmaciji nazad 20 godina.

(Svršetak).

Krasna li je i utješljiva ova opaska, gdje se po-
red nedostataka ističu i vrline; daju se shodne pis-
mene upute na osobito prijazan način, da učitelj mo-
že svaki čas imati pred očima i ispravljati ono što je
još nedozrelo. Stoga sam nakanio javnosti izdati ovu
opasku, e bi se tkogod (ja sam ju više puta pročitao)
osobito mlagji, njome okoristio; jer je u njoj izražena
samo praktična ideja didaktične metode prama posebnim
individvima opaženim sjedne, a općeg formalnog
uzgoja s druge strane.

Ova je opaska nazad dva decenija učinjena mla-
dom poletarcu, koji se i danas sa ponosom istom
hvali, i njoj pripisuje svaki napredak u školi do da-
nas. — Ipak i ako pohvaljen — sada pohvale dostoj-
niji — žive u zabitnom seocu sa ogromnom obitelji
od 10 članova, gdje je oskudica živeža, a prilično ži-
vljeti — ne gladovati — djecu uzgajati u srednjim za-
vodima, trebala bi plata činovnika VI. raz. da pokrije
troškove, a kako će ona jednog *izloženog* učitelja? —
Zašto se ovo zakonom ne prizna — zašto se ne ide
u susret zaslužnom učiteljstvu i ako ne posjeduje pro-
tekcija? — (Ovo nadodajem s ojadjelog srca i zakona
pravice!)

A sada da usporedim ocjene učiteljeva rada da-
nas, sa ocjenama nazad 20 godina, pri kojima se je
sudilo čovjekoljubivo, nepristrano, duševno iz ljubavi.
Danas ima gdjekad dosta pristranosti i prostodušnosti,
naivnosti i mržnje u prosugjivanju rada učiteljeva u
školi. Dosta je samo to da se mladim poletarcima iz-
ostavljaju opažanja za prvu godinu službe¹⁾, a sta-
rijim se i šablone u „*crnoj knjizi*“ upisuju: (nema o-
tirača na umivaoniku, nema štapa za pokazivanje, nije
popravljen zadnja stranica pisanke i t. d.) da ti *srce*
od tuge puca! I onda prosudimo, na koji je način
moralo školstvo u Dalmaciji napredovati u zadnjim
decenijama, ako ne sa svjesnog poznavanja učiteljeve
dužnosti, isključujući svaku pismenu i usmenu uputu
sa strane nadležnih.

Ako zbilja učiteljstvo nije odgovorilo svojim duž-
nostima, — kako mu se i s nekih strana prigovara,
neoboriva je tvrdnja, a istini na čast da nije bilo mo-

1) Poznam jednu „*crnu knjigu*“, u kojoj je mladom po-
letarcu za 1. god. službe izostavljena svaka pismena opaska.
Druge je godine isti dobio ocjenu: *Nedostatno!* a treću: *Sa-
svim nedostatno!* (Nije ni mogao napredovati, kad nije bio upu-
ćen, — op. pis.). Tko želi potanjih obavijesti — neka se obrati
k uredništvu, a ono će ga uputiti k autentičnom izvoru.

guće, jer od nikoga nije bilo upućeno, kad je mlado doletjelo pred škol. klupe, da započne tešku rabotu. Pitanje nastaje, koji je od ovih navoda logičniji i tko je uzrokom bilo uspjehu — bilo neuspjehu? — Komu da se zahvali, a koga da pokudimo? —

I sunce ima ljaga, a i učiteljstvo je raznolično u znanju i metodama, a još više oni zelenjaci, kojima se baš hoće pismeno opširnih uputa u nepoznato i neprokušato. —

Dobro bi bilo za ovakove — kad se nema vremena u škol. posjetu — ponijeti sa sobom „crne knjižurine“, pak u osobitoj svojoj skromnosti prama opaženo — upamćenim nedostacima, učiniti pismenu odulju opasku, po kojoj bi se ovi dali ispraviti —

uputiti i izglatiti: i, eto, zajamčena uspjeha uz osobitu susretljivost i uz druge okolnosti, koje ga za sada sprečavaju u pojedinim školskim okolinama!

Ali dok se — izbjegavši sve ine oprečne okolnosti — u „crnoj knjizi“ bude samo bilježilo: „Pregledao“! — kao što i ostale šuškarije manje i nikakove važnosti, naše školstvo ne mora da napreduje, ako ne sa svjesnog poznavanja učiteljske dužnosti i didaktične spreme njegove, jer uputa i razjašnjenja malo ili ništa mladi učitelji primaju, pak tomu još moraju odgovarati za grijehe onih, koji ne bi smjeli o grijehu ni pomišljati, a nekmo li u grijeh upadati i uvagjati!? —

J. D. N.

Izbacimo dugačke klupe iz škole.

Pored niskih, uskih i kratkih školskih soba te rgjavih podova, još i dugačke klupe predstavljaju staro doba, u kome su se tek začele škole. I zbilja, bez sumnje, dugačke klupe doprinose mnogo štetnih posljedica ne samo onoj nejakoj dječici, koja za njima sjede, nego i samim učiteljima. A nema sumnje, da su njihovu nepraktičnost uvidjela i sama djeca.

U prvome redu dugačke su klupe nepraktične, što za njima sjede više od dva učenika — ce, pa onda kad oni srednji moraju da izlaze na dvor, tada izlazi i skrajnji, a na taj način diže se prašina, koja je najveća rak-rana u našim školama. A posljedice prašine poznate su i svima, te je izlišno, da ih potanko iznosimo.

U drugom redu dugačke klupe nijesu praktične ni radi toga, što se ne mogu kraj njih staviti pljuvaonice tako, da sva djeca mogu pljuvati u njih. A ono pljuvanje po podu toliko je škodljivo, da bi se i afrikanci protivili.

U trećemu redu dugačke klupe su nepraktične, što je učitelju nezgodno pristupiti svakome učeniku — ci pri pregledanju pismenijeh radnja ili pri kakvom drugom radu.

Dugačke klupe nijesu praktične ni radi toga, što djeca, kad se dignu ne mogu zbog sjedala — koja su obično nepomična — da lako stoje uspravno. Osim toga, dugačke klupe su nezgodne za prenašanje pri čišćenju sobe.

I dok su dugačke klupe, kako rekoh, zbog svega ovoga nepraktične, dotle su kratke sasvim praktične.

Kod ovijeh je, gdje sjedi po dvoje djece, veoma, lak ulazak i izlazak, te zbog toga manje se diže prašina. Uz njih se mogu namjestiti pljuvaonice na način, da sva djeca mogu pljuvati u njih.

To se može učiniti na ovaj način: stavi se jedna pljuvaonica s jedne strane a druga s druge dviju klupa pa na taj način pljuje u istu jedno dijete iz prve i jedno iz druge, a u drugu jedno iz prve a jedno iz druge klupe.

Pri kratkim klupama učitelj može lako da pristupi svakome djetetu, a to je od velike potrebe pri pokazivanju u pisanju, crtanju ili čemu drugomu.

Kratke klupe imadu pomična sjedala, pa kad se dijete dignu, može da sasvim lako stoji uspravno.

Osim toga, kratke klupe lako je premicati pri čišćenju sobe.

I, kad se, dakle, znade koliko su dugačke klupe štetne i nepraktične, veoma je nužno, da ih se zamijeni kratkim. Pa kad se i to učini u svima školama, tada ćemo doprinijeti jedan kamačić poboljšanju zdravstvenijeh prilika škole, i ako bi bilo više vrijeme da smo stijem na čisto i u potpunom miru.

Pošto je nepobitna istina, — i ako veoma žalosna, da se kod nas i danas više polaže njege na rasadnik kakve kulturne biljke, nego na rasadnik naj-savršenijeg Božjeg stvorenja — čeljadeta, to pozivljem sve zainteresovane čimbenike škole, da već jednom uredi ovaj rasadnik onako kako treba, i kako su to učinili drugi kulturni narodi.

Ilija Kutlača, učitelj.

Grafologija.

(Tomo Kosović).

I.

Kada čitatelji uoče naslov ovog članka, kazat će u sebi: stara i pretresana stvar. Istina, na prvom pogledu, imaju pravo, jer se je o pisanju već dosta čulo na pedagoškom mezevu, ali držim da pitanje nije još potpuno iscrpljeno, poimence u užoj postojbini. I ob ovom se predmetu zastarjele misli mogu osvježiti i

nadopuniti, jer svakidanja kušnja iznagje nešto novo, što je ipak potrebno da bude doneseno na razmatranje; dok je drugi dio pitanja za nas posve nov.

Naša mnijenja, stečena opažanjem, na realnom radu, moramo istaknuti za svaki predmet, što ide u

pučku nastavu. Zaostati ne smijemo; iznijeti mane i pronaći lijekove svakoj pogriješnoj i zastarjeloj metodi posao je nastavnika. Korist je naša odalečiti i izmijeniti s boljima metode i poučna sredstva, koja, mješte da nam olakote posao, a ona nam ga, jer loša, otešćavaju.

Vijek je naš općeg modernog usavršivanja. U svému se ide naprijed, pa i za pisanje imamo strojeva, za obnašanje govora i melodija osobitih aparata. Ali sva ova nijesu još na dohvat svakomu, nijesu općena, kao što konvencionalni znakovi pisanja. Dok smo mi barem živi, fizika ne će nadomjestiti ljudske glasilnice, nit zlatne čovječje ruke.

Naša djeca imaju naučiti pisati znakove u četiri razne vrsti: u pučkoj školi u dvije, a u srednjoj školi opet u druge dvije. Svakoj se vrsti azbuke postavlja temelj u pučkoj školi, jer se u njoj uče osnovni potezi, ali nije lako uputiti nerazvijenu još ruku malog dječaka, a najskoli onoga, kojemu se priroda pokazala maćehom. Pa je li uz to i sustav naše škole uvijek u prilog našoj teškoj radnji? Cijenim da za mnoge stvari nije, za to prolazim da ga promozgamo i u pogledu ove discipline.

O svakom je predmetu upućen mladi učitelj, kako da ga predava. Takav je sustav modernih država, koje se brinu za uzgoj budućih nastavnika. Njima su već i dobro poznate nastavne osnove, ali te ne mogu smatrati u radu, već kao zgotljive pograme, (tabule) o općem gradivu, što imaju preuzeti u školi. One, istina, odregjivaju cilj svakome predmetu i opredijeljivaju opseg svake discipline, ali da donesu pravu korist školi, imaju se podvrći kušnji, moraju se proučiti i protumačiti. Razjašnjene će bit učiteljstvu posebnim osnovama za svaku pojedinu školu, prama vrsti i prama prilikama škole. Ja sam mnijenja da u ovim posljednjim planima bude posebno navedena gragja iz pojedine pouke i vježbe; metoda, koju da se rabi; red koga se je držati, pa i vrijeme što bi se potrošilo za svaku metodičku jedinicu od početka do konca nastavne godine. Ovakove će tek didaktične osnove biti za stalno prave pedagoške znamenitosti. Nu da se zgotove slične osnove, nastavniku je bez sumnje uložiti pomnog i zdušnog rada, za koji ima žrtvovati mnogo godina kušnje u istom predmetu, te istaknuti svu pronicavost duha i sve poznanstvo novih iznašašća na polju pedagogije. Ozbiljni je posao nastavnika u odregjivanju metodičkih jedinica za pojedini razred svoje škole. Odgovorni smo pred savješću, ako znamenite stvari ispuštimo, a griješimo proti narodu, kad mladež prenatrpamo uzaludnim radom.

Radi ovijeh razloga prihvatio sam se pitanja krasopisa, poznajući kako naše posebne osnove traže da se i u ovom predmetu poprave u metodi, nadopune i razjasne prama prilikama naše zemlje. Dosadašnje naše posebne osnove nijesu ni malo opredijeljivale učevnu gragju za pisanje. Više su se puta u malo

godina promijenile, pa se je opet ostalo pri istome općenitom učivu.

Željom dakle, da i u ovoj grani nastave naša pučka škola pokroči za korak dalje, potrudit ću se najprije navesti što nam priječi po mome sudu, da ne beremo bolje plodove, a onda ću navesti, što bi se imalo odbaciti kao beskorisno i štetno, a s druge strane, što unijeti kao nužno i moderno. Dotaknut ću se svakog uzroka, ali ću se odulje baviti sa sveščićima za pisanje, što su u porabi kod nas sa uvriježenim običajem, da djeca mekaničko prepisivaju tiskane pretpise. Predočiti ću novi sustav pisanaka, koji bi jedino bio u stanju da odstrani dosadu, što sada priobavljamo učenicima krasopisnom poukom.

Rad krasopisa imamo svakako svratiti na skupnu, zanimivu i disciplinovanu vježbu, jer će taj biti samo koristan našoj školi. Pisati razumno i pisati stvari, što djeca razume, zahtjev je zdrave metodike. Za to mora već kucnuti čas i na vratima dalmatinskih pučkih škola, kad se imamo i u pisanju trsit gornjih poroka.

II.

a). *Predmet.* Pisanje u smislu kalegrafije (krasopisa — lijepog pisanja) zovemo vještinu u pravljenju lijepih oblika (slova ili pismena) kojeg mu dragog jezika ili vrsti.

Pisanje je sredstvo izražaja i naobrazbe. Ovim priopćivamo drugoj osobi najnežnija čustva, molimo, korimo i navještam ratoborna poduzeća i opraštamo. Izričemo smrtne osude, ali i tješimo sužnje i jadne, pa onda na koncu, ostavljamo u miru baštinike. Uz svu ovu korist pisanja, ipak nepismenih ljudi ima dosta, jer ako se pravo hoće da reče, još se u opće malo cijeni pučku nastavu i sve ono, što se odnosi na pisanje. Naučiti koga pisati, veli se: to je laka stvar. Stari izumitelji i usavršitelji pismena ostaviše nam najljepše oblike za svako slovo, ali ova u rukama djece budu izopačena, pa nijesu rijetki slučajevi, da gjaci i kad su već navršili nauke nemaju još lijepi rukopis. Brzo pisanje i ono naših učenika u školi, osobito preko tumačenja profesora u višim školama, kvari pismo našoj mladeži. I u običnom životu piše se većinom nečitljivo, ta kakovi su neki potpisi? Radi rgjavih rukopisa, što je već svaki učitelj mogao opaziti u kraju gdje žive, nameće mu se dužnost da i za ovaj predmet postavi čvrst temelj u početnoj školi. Uz sav napor nastavnika opažamo da se kod svakog učenika neda postignuti lijepi rukopis, ali po iskustvu možemo ustvrditi, da ono dijete, koje je u I. god. tečaja postiglo lijepo pismo, obično ga je uzdržalo i dalje.

Rukopisi djece jednog istog razreda sličie obično u mnogome rukopisu učitelja, koji ih je poučavao, nu svaki učenik steče individualne biljege pisma. Ne nagjemo dva rukopise posve jednaka u školi, a tomu za uzrok valja pripisati razlikost djece prama njihovoj sposobnosti, osebnosti, spolu i življenju. Neko steče

brzo lijepu ruku za pisanje, a drugome ide tako teško, da učitelja stavi na pravu muku. Razliku u privajanju ove vještine opažamo izmegju muške i ženske djece, pa izmegju seoske i gragjanske. Življe ponašanje ove zadnje prama prvima, daje mi temelja da uzmem i ovo stanje kao zaprjeku u ustrajnom radu preko vježbanja.

Ako je ružno pismo protegnuto na cijeli razred, školu i dalje, onda treba potražiti skojih drugih uzroka učenici ne mogu još dotjerati do lijepih oblika pisma. Držim da su druge zaprjeka ove: način držanja tijela radi navike ili rgjavih klupa; manjkavost prostora i svjetlosti; loši materijal za pisanje i sustav pisanaka, što otešćava posao u vogjenju skupne pouke.

U ovo malo godina uregjenja naših škola napredovalo se je i u krasopisu lijepo, pa i u spoljašnosti samog predmeta. Sva djeca drže čiste svešćice u opće. Prstima ne briše nitko, u usta ne meću pero (držalo). Jedino im se još nesreća dogodi da im se tapanj lako izvrne, a to suzroka što kod nekih klupa nije lijepo smješten.

Pohvalom se je u nas već učinilo da sve klupe ne budu jednako visoke i da budu samo za dva učenika svak. A u boljim prilikama zemlje moći ćemo i sprovesti moderni pedagoški zahtjev da klupu prilagodimo prama učeniku.

Radi nekih starih škol. klupa vidimo kako dijete sjedeći drži noge visoko bez naslona na podu ili mu ne ulazi koljeno ispod police prednje klupe. Klupe što stoje na trima nogama često se giblju. Na onima sa sjedalom za prednjaka trese jedan drugome posve lako. Razredi što su na I. ili II. katu zgrade, na slabim gredama, nestalne imaju klupe. Najnoviji sustav u našem

kotaru odgovara mnogo bolje. I sistem klupe Kunz i onaj klupe Cardot, preinačen od mnogih profesora, nadmašio je u Italiji sustav izumioca Pezzarossa, onog marljivog uzgojitelja i pučkog učitelja, čije se klupe grade u velikoj tvornici u Bari. Da li su se u našoj monarkiji prokušale one klupe, nije mi poznato. Manjkavost prostora i svjetlosti kod nekih školskih soba druga je zaprjeka. Ob ovome bi trebalo napisati cjelu knjigu, nu svakako treba istinu kazati da su zemaljske odredbe u ovo zadnje doba pomogle dosta lijepo. Gdje su na upravi općina i sela ljudi, u kojima je prodrila ljubav za napretkom, ondje nalazimo prostranih i svijetlih škol. dvorana. U ovom pogledu može djelovati najviše pučki učitelj, dotično i mjesni dušobrižnik. I da rečemo pravo u nekim su malim mjestima školske zgrade daleko bolje, nego što su u većim našim mjestima. A gradovi bi se imali odlikovati sa modernim hramovima pučke prosvjete.

Prelazeći na treću zaprjeku, uzimam najprije mastilo, o kojemu treba kazati da u našim klupama osobito starim nije ni malo sačuvano od prašine i od svakojakih nečistoća. Hrgjavo crnilo, pa i pera, što nam putem raznih trgovaca dolaze u školu od tolike je štete, da se moramo čuditi, kako su nam djeca gdjekad što i napisala. Pera, što drugi ili treći dan zahrgjaju, a takovih je vrsti dosta, imala bi se strogo zabraniti u školi. Često ih promijeniti nije u stanju naše seljačko dijete. Takogjer za vanjštinu pisma, ako crnilo nije uprav tekuće, krati sasvim djetetu da izvede lijepa slova. A kamo li pak, ako se ova dva loša sredstva susretnu s trećim što papirom, zadaćnicom ili svešćićem u opće zovemo. Za to mi je red zaustaviti se, da promotrimo nešto opširnije svešćice za školsku grafologiju. (Slijedi).

Roman jednoga učitelja.

(Il romanzo d'un maestro)

(od Edmonda de Amicis-a.)

Piše: Stj. Marčić.

Odlično mjesto u savremenoj talijanskoj literaturi zauzimalje E. De Amicis, jedan od najpoznatijih talijanskih pisaca. Svoju je književnu karijeru započeo sa malim slikama iz vojničkog života, gdje se je odmah pokazao tačnim slikarom karaktera i umjerenim moralistom, koji ozbiljnu pouku znade spojiti sa primjerenom šalom.

Drugo njegovo književno polje jesu opisna djela: Costantinopoli, Marocco itd., gdje je znao da s velikom preciznošću, umjetničkim i lakim načinom prikaže svoje impresije, što je oćutio na putovanju.

Sa knjigom: Cuore, prošao je na treće polje: na uzgoj mladeži i naroda. Poslije ovoga djela napisao je mnogo knjiga, od kojih nekoje govore o pučkim školama i njezinim nastavnicima. Ove knjige jesu:

Ricordi d'infanzia e di scuola, Fra casa e scuola, La maestrina degli operai i oveće djelo: Il romanzo d'un maestro.

Ovo je djelo izašlo u dva svezka, od 250 stranica svaki. Prvi dio govori o miserie e amori, a drugi avventure e battaglie. De Amicis je opisao u svojoj knjizi glavnog junaka učitelja Rattia i mnogo drugih lica, kao učitelja, učiteljica, općinskih tajnika, načelnika, popova itd. Pedagoška strana u ovoj knjizi imade sekundarnu vrijednost, jer on crta većinom samo socijalni život učitelja i razne situacije, u kojima se on nalazi prama drugim osobama.

Pisac nam vješto prikazuje sve one neprilike, što mu stvaraju okolica, mjesne vlasti, drugi učitelji, svećenici itd.

Ova nam knjiga osvjetljuje socijalni život po selima i crta nevoljne prilike malih mjesta, gdje su česte svagje, ogovaranje, tužbe, potvore, ozloglasivanja itd. U ovakom ambijentu nije čudo, ako i učitelj često popuzne, ako je i on prisiljen da usvoji dobar dio mana svoje okolice.

Pred našim očima prolazi mnoštvo osoba, sve što se naime dade skupiti u malim mjestima; osobito mjesto pak zauzimu učitelji i učiteljice svake ruke.

Malen je broj onih, koji se posvetiše svome zvanju iz zanosa, malo onih, koji zanosno vrše svoju zadaću. Na dnevnom su redu ljubakanja, prepirke, prkosi i mnoštvo drugih šala. Glavni učitelj Ratti radi ljubavnih trica postaje pijanac, tuče djecu, a kasnije se ovih mana malo po malo oslobagja.

Rad učitelja nije, dakle, ovdje promatran samo idealnog pogleda, nije svrha knjige, da nam s višega stanovišta prikaže nastojanje nastavnika oko uzgoja djece, oko njihovog moralnog preporoda; ne promatra pisac ovu vojsku samo u vršenju svoje uzvišene zadaće, ne prikazuje učitelja kao takova, već kao člana stanovitog skupa ljudi. Malo ima stranica, gdje se opisuje učitelja kao uzor uzgojitelja, a školu kao mjesto mira, napretka i rada.

Pisac i u ovome djelu, kao i u drugim vješto nam slika razne karaktere, pak nam otkriva žalosne strane zaista nesnosnih prilika u nekim malim mjestima.

Ima u knjizi i lijepih stranica, koje mogu da u nami pobude oduševljenje, ali uzevši u opće cijelo djelo, mi učitelji kao takovi, ne možemo, da budemo s njim potpuno zadovoljni.

Očito je, da pisac svojim djelom kritizuje školski sistem u Italiji, da otkriva mane stanovnika malih mjesta, da prikazuje poteškoće, s kojima se učitelj mora da bori i neprilike koje mu stvara nepovoljna okolina, ali za stalno talijanski bi nastavnici bili piscu puno više zahvalni, da je premućao neke mane u životu glavnog junaka i drugih učitelja, a da je umjerenije o nekim drugim pisao.

Kako sam spomenuo djelom je opsežno, jer imade do 500 stranica. Prikazati ću stoga samo glavnije tačke, glavnog junaka, da tako naši nastavnici, koji ovo djelo nijesu čitali, dobiju o njemu priličan pojam.

Emil Ratti, glavni junak ovoga romana, posvetio se je učiteljskom stališu uslijed domaće nesreće. Već na početku knjige čudnovat je opis pitomaca u zavodu: „Ono čudno društvo ima mladića od 17 god. i ljudi od 30, klerika, bivših vojnika, sinova težaka, zanatnika, trgovaca i činovnika, pitomaca, dakle, različitog stališa i kulture. Jedni hoće da se posvete učiteljskom zvanju iz oholosti, da se naime uzdignu nad socijalno stanje, kojemu su prije pripadali; drugi radi odurnosti prama mehaničnom radu ili uslijed slabog uspjeha u raznim zanatima; nekoji uslijed nesreće koja je dovela njihovu obitelj do relativnog siromaštva, ali malo tko zato, jer čuti, da je za to zvanje pozvan.“

U pripravnoj školi nalazimo simpatičnu ličnost, učitelja pedagogije, Megari-a, koji osobitim načinom tumači ovu nauku, tako da Ratti-u nije bila više tvrda kost, kao na početku nauka.

Poslije svršenog ispita, dobio je Ratti mjesto Garasco. Plaća mu je bila od 700 lira ili 140 lira manje od one, što je ista općina nugjala u natječaju za lugara.

Došav u mjesto našao je odmah načelnika i općinskog tajnika, koji mu bijahu u svemu pri ruci. Ovaj ga predstavi mjesnom župniku i dvjema učiteljicama.

Prvi utisak školske djece nije mu bio povoljan, morao je stoga nastojati, da one male divljake priuči redu i uljudnom ponašanju. Ali je to bio težak posao. Djeca su slabo polazila školu, nijesu bila opskrbljena knjigama, a napredak je u naukama bio sasvim slab. On je, jadan umišljao, da će mu sve ići kao po loju. Koliko je stoga morao još da nauči i pokuša, jer od onog natrpanog nauka, što je proždru u preparandiji mala mu je korist bila. Uslijed čestog moljakanja, učitelj je Ratti išao više puta u pohode općinskom prisjedniku, mjesnom škol. nadzorniku Toppu, koji je želio da mu oženi nećakinju, tobože učiteljicu. Neko večer, kad se je od njegove kuće vraćao, zapne nogom o konop, što je bio nategnut preko puta, a kasnije doznade, da mu je ono bio priprazio bivši vjerenik nadzornikove nećakinje, zato odluči, da se malo po malo oslobodi one kuće.

Odsada se je još više posvetio školi, a osobito moralnom uzgoju djece, ali ga je ponašanje roditelja žalostilo.

Malo tko, da bi se obavijestio o uspjehu djece, samo bi se tužili učitelju, kad bi im djeca štogod skrivila, a svoj govor obično svršavali: Tucite i kaznite djecu bez straha.

Sasvim tim Ratti je slijedio da poučava na svoj način i bio je zadovoljan, i ako su mu se nekoji mladići rugali ispod prozora, oponašajući revanje magarca.

Ali našao je i neprijatelja. Nadzornik Toppo počeo mu smetati, a sluškinja popova stala ga proganjati svojom opakom jezičinom. Jednom mu iznenada dogje u pohode kotarski nadzornik u društvu načelnika i mjesnog nadzornika. Prvi bio sučiteljem zadovoljan, pa ga je pred djecom pohvalio i preporučio da osobito pazi oko uzgoja značaja. Kad se je s njim opet sastao, dao mu je još nekoliko savjeta, ali tako lijepim načinom, da je Ratti bio ganut do suza. Vrijedno je ovdje zabilježiti nekoje:

Quell' adorazione che ha lei per l' infanzia la conosco, e l' ho anch' io; é un tesoro di forza per un insegnante, é una sorgente di grandi soddisfazioni; é stata la prima virtù di tutti i grandi educatori; é quella che illumina e inalza tutte le facoltà che occorono a insegnare ed a educare. Ma bisogna che il maestro la nasconda, che il ragazzo la indovini, e non la vegga... bisogna che egli si presvada, che l' affetto deve conquistare.

(Slijedi).

O reformi u crtanju.

(Piše Ivan Šoljan).

Reformatori crtanja ističu da kao što se dijete uči govoriti, pokazujuć mu najprije predmet pa onda izgovor riječi, da ju ponovi; kao što se uči istim načinom i pisati pokazujuć predmet, kazivajuć njegovo ime, a onda dotične znakove glasova pisati, tako traže da se i u crtanju ide istim putem t. j. crtanjem predmeta po naravi. S psihološkog gledišta takogjer se opravdava da djeca crtaju obrise predmeta prije nego li dogju u školu. To znači da je kod djece naravne pobude za crtanje, pak zato valja ići putem što oni sami pokazuju, a ne da im se tu naravnu sklonost ubija kojekakvim crtama, što ne znače ništa. S druge pak strane, crtati osamljene crte, ili ih crtati kao obris predmeta, sve isto je za vježbu ruke, jer se i onako sve crte nalaze u naravi na tjelesima.

Takogjer se preporuča neka se djeci podade prilika, osobito u nižim razredima da njihove doživljaje slikaju ili da priču ili basnu koju ilustriraju, jer ovim učitelj spoznaje njihovo shvaćanje.

Ističe se pak da novom metodom djeca dobivaju jasne predočbe oblika, jer upoznavaju karakteristične crte stvari, koje djeca lakše pamte, po čemu, do potrebe, te stvari mogu što jednostavnije da prikažu.

Ova metoda ih dakle vodi, da se uvježbaju tako, kako će i ono što vide znati shvatiti po obliku, pa isto na plohi crtati. Crtanje novom metodom pokazuje se zanimivije, te stvara pobudu na samostalan rad, da stvaraju nešto sami, da se dakle pouzdaju u se, da o stvarima izriču sud i t. d. Prama tomu nova metoda, u opće rekuć, zabacuje stare modele, a traži najviše crtanje po prirodi. Iziskuje da što više osposobi ruku, da što više oplemeni estetička čuvstva tim, što gledaju lijepe stvari i što sami stvaraju nešto lijepa. Pri tomu se crta slobodnom rukom, slobodnim laktom — a da se ne naslanja ruka na risaću hartiju, nego do potrebe samo mali prst. — Englezi, po primjeru Japanaca, a za njima drugi, uveli su bojadisanje listova bez pretečna njihova obrisa olovkom.

Crtanje novom metodom je više individualno, te, osobito na višem stepenu, svaki učenik radi različitu stvar — više puta što koji donese u školu — ili pak iz pameti radi svaki nešto prama svomu poimanju. Učenicima takogjer prave ornamente, koji bi se mogli primijeniti stanovitim stvarima, a to prama svojoj uvidjivosti, sposobnosti i onom što je koji iz naravi crtao. Kod crtanja se upotrebljava različit materijal: više vrsti hartije uvijek bez stigma, olovku, ugljen, tuš, pero, kredu, boju s vodom, na ulje i t. d. Učitelj pri svemu samo vodi učenike, pa je s toga nova metoda dobila naziv: metoda slobodnog crtanja.

Sve ovo, dakako, nije za djecu pučkih škola, pa ni za onu gragjanskih, a nije se još za pravo ni ustanovilo što i kako da se crta, nego je ova stvar još

se pravo pokus, iz kojeg će se dobrim opažanjem stvoriti nova metoda, a medjuto se već nastoji, da se stvar pojednostavi.

Reformatora se bilo pojavilo bezbroj. Svaki je na svoj način nastojao da u crtanju postigne što veći i bolji uspjeh, pa na osnovi svoga iskustva pisali raspre, koje se u mnogočem razilaze, premda se u glavnom slažu. Bilo je reformatora, koji su zagovarali pretjeranu slobodu u crtanju n. pr. da djeca crtaju što hoće, na čemu hoće i kako hoće. Takvim se crtanjem zaista ne bi moglo doć nikad do cilja, nego bi se stvarao metež kod nejake djece.

Pravim zagovateljem nove metode, smatra se Amerikanac Tadd, po kojemu tkogod zove ovu metodu i americkom metodom. On je dozvolio da se njegovo djelo o ovom predmetu tiska u Hamburgu, po čemu se je osobito u Njemačkoj razvila nova metoda. Nego mi je napomenuti takogjer, da se kašnje ustanovilo te je i Tadd plagirao i to ne baš najbolje po nekim drugim crtanjima, pa mu se poriče važnost, koju je želio da ima. Ipak je zaslužan što je najviše uplivaio na razvitak nove metode, čime će svakako mnogo koristiti da se bolje postigne cilj u ovom predmetu.

U ostalom bilo je i prije pedagoga, koji su zagovarali crtanje po prirodi, osobito Rousseau, kad je rekao da njegov Emil ne će imati drugih uzoraka do predmeta t. j. da će mu pred očima biti sam izvornik, a ne hartija, koja ga predočuje; da će crtati kuću polag kuće, stablo polag stabla i t. d. — Ne samo to, nego ova metoda ide u mnogočem putem stare, te se i gradivo prilagoggjuje prama našim osnovama, koje kažu: „Crtanje predmeta pouke o stvarima“.

Ja sam u Splitu otrag šest godina podavao djeci viših tečaja da crtaju obrise nekih stvari s naravi, jer od sebe nijesam bio zadovoljan sa ondašnjom metodom ni gradivom. Djeca su se tomu veselila, te su radila sa velikim zanimanjem, što se uprav traži da se postigne u školi, jer se jedino ovim može najbolje da dogje do pravog uspjeha u svakom predmetu. Druge sam zatim godine, u I. škol. god. bodrio djecu da crtaju na tablicama u školi i u kući što hoće, osobito predmete iz pouke o stvarima. U školi bih to radio većinom onda, kada bi koje dijete svršilo tihu radnju. Sokoleć ga, lijepim načinom, rekao bih mu da nacрта štogod. Ono bi to radilo s veseljem, pa bi se tim pozabavilo, istodobno koješta uvježbalo, a i ne bi bilo od smetnje u školi, bez česa nezabavljeno, ne bi sjegurao mirovalo.

Djeca su zaista crtala i ilustrirala bi mi mnogo toga, pa sam nekoje njihove radnje precrtao u mom dnevniku, što i danas čuvam, a do tih precrta sam pisao: „Da se upozna mašta kod djece, najbolje je

podavati im da crtaju iz pameti n. pr. reci im da nacrtaju sjedalicu, stol, kakav doživljaj i t. d. Djeca će najtežu stvar htjeti da prikažu na tabli, a dobro odmjerne prostor, te im uvijek cijela slika ostane na tabli. — Jednom su mi crtali sprovod. — Kako se djeca vesele tim crtarijama; baš uživaju u tome!“

Ovako sam evo pisao prije šest godina, kad još nijesam znao što se zbiva s ovim predmetom drugdje, a ovo tvrdim i danas.

Jedan od precrtanih nacrtu prikazuje kako konj vuče otvorenu kočiju s kočijašem, a pred njim sakupljač listova sa kolicima. Druga slika prikazuje tri sokola, koji svire u mjedena glazbila. Prvome je djetetu bilo 6 $\frac{1}{2}$ god., a sin je nekog sabirača listova; drugome je bilo 6 god., koji je stanovao u blizini sokolane. Njihove su slike imale sve karakterističke crte, a uz to su bile razmjerne, pa stoga i jasne, što me je uprav i potaklo da ih precrtam. Poznavajuć pak društvene prilike djece, shvatljivo je zašto su baš one slike crtali.

O dječjim crtarijama ja bih često zapodjenuo razgovor, pa bi im popunjavao nejasne i nepotpune predodžbe, čime bih izveo zanimivu vježbu u jeziku, a djelovao bih i na razvitak duše, te vježbanje osjetila.

Poslije nego sam po knjigama spoznao novu metodu u crtanju, a s dozvolom starije vlasti, ja je sada provagjam u gragjanskoj školi. Nijesam udario putem skrajnih reformatora, koji sasvim isključuju modele izvan naravi, jer mi se činilo da je svakako potrebno i njih da djeca precrtavaju, pošto oni pokazuju put kojim se ima poći i način kako da se radi. Po njima takogjer djeca poimaju simetriju, a bude im se i estetična čustva te razvija dobar ukus. Bez takvih modela djeca bi teško došla do većeg usavršenja, osobito radi kratkoće vremena što ga imaju kroz tri godine. Izmjenjujem dakle modele s hartije i predmete s naravi te vježbam djecu u stilizovanju i pravljenju ornamentata po svojoj uviđajnosti. Svakako sam konstatovao da se crtanjem po prirodi budi zaista veći interes. Kada sam n. pr. htio da crtaju periš, djeca su svoj prisposobljela sa onim, što sam im ja pokazivao, te su sudjelovala pri pouci veselom dušom.

Prije se u gragjanskim školama počimalo crtanjem pravaca, meandra dakako na hartiji bez stigâma. To je bio velik skok za djecu, koja su dolazila većinom nepripravna iz pučkih škola. Na onakvim crtarijama pogrješka se odmah opažala. List jedan onakvim crtanjem dovršio bi se kad god tek kroz dva mjeseca, a ipak učitelj ne će bit veseljem te dječje crtarije pokazao komu, ako su ih djeca učinila bez većih pomagala, jer listovi ne će bit bili toliko čisti, a od pusta tranja pruževinom hartija skoro poderata.

Sada ja počimam u prvom razredu obrisom listova s naravi, pri čemu ne dozvoljavam veću uporabu pruževine. Djeca to lakše rade, više ih zanima, a često mi kroz sat dovrše list, koji bude čist i uredan.

Novom metodom se bez sumnje djeluje na djecu da se i kod kuće bave crtanjem, jer misle što će donijeti iz kuće, vrtao, polja, pa dotične predmete uspoređuju; mjere svoju sposobnost, a popunja im se i znanje, osobito u prirodopisu, te ih se nuka na dobro motrenje, što je potrebno za svakoga, prama onoj engleskog filozofa Ruskina, koji reče: „Od stotine ljudi jedan zna misliti, a od hiljadu samo jedan, koji umije pravo motriti.“

Prama ovome ja sam sveseljem konstatovao, uslijed natječaja na risanke i ost., sa strane pokrajinskog vijeća, da se misli i kod nas da uvede nova metoda crtanja.

Po komu je najbolje nešto učiti? Sjegurno po onomu koji dotično bolje zna. To vrijedi u opće za sve, al osobito za vještine. Nu uprav se umjetnici slažu, pa svi preporučuju novu metodu crtanja, te zabacuju stigme odmah pri prvom crtanju, ističući da se obično u životu ne nalazi hartije sa stigmama osim risanaka. Oni su to i prije kazali, ali su metodičari zaveli stigme da im bude lakše. Kada su se umjetnici tako izrazili, njih dakle valja u glavnom da se i slijedi. Nu pošto se stvar tiče metodičara, naravno je da su se izmegju njih zavele raspre. Ova je metoda i kod naprednijih naroda početka naišla na otpor, jer se na prvi mah pokazivala neizvedivom; nu sada se ipak uvagja svugdje.

SVAKI JE POČETAK TEŽAK, PAK ĆE OVA STVAR NAIĆI I KOD NAS NA POTEŠKOĆE, A NAIĆI ĆE, AKO UČITELJI NE BUDU DOBRO UPUĆENI U NOVU METODU, TE SE BUDE MISLILLO DA SE TRAŽI NE ZNAM ŠTO. INAČE BIT ĆE PRIMLJENA DOBRO I BIT ĆE ZNAK ŽELJE ZA NAPRETKOM.

Samim čitanjem jednu se vještinu teško može da izuči i spozna, a pak i mnoge knjige, što su ovom napisane, velikoj većini od nas nijesu pristupačne s nepoznavanja jezika. Tako se često ostane na onomu, što se naučilo u preparandiju, gdje se opet ima posve malo vremena, a da se u ovoj vještini steče nešto veća okretnost. Stoga se kašnje i malo koji bavi ovim predmetom, osim ono malo što se mora da izvede u školi. A to je i naravno, jer što više koji zna jednu stvar, više se njom bavi, pošto ga zanima, pa to svoje znanje il umjeće i drugom nameće.

Dobro je doduše baviti se i knjigom o ovom predmetu da ga se spozna, al zaludu, vještina traži da bude pokazana od drugoga kako se izvagja. Pa tako i ovdje. Ako učitelji na koji način ne budu zorno upućeni u novu metodu crtanja, teško da spoznadu duh njezin, a po tom je ne će dobro provagjati, pak ne će biti ni željena uspjeha. Budu li pak učitelji dobro proniknuti u novu metodu oni će sami nastojati da je uvedu, te će se njom postignut cilj isto tako, kao što se postizava sada u Americi, Engleskoj, Njemačkoj pa i Bugarskoj.

Crtanje novom metodom nameće učiteljima veće zauzimanje za predmet i više pripreve. Dočim se prije moglo doći u školu, poviriti zadnju radnju, pa u zbirci modela tražiti uzorak, onda okrenuti list i precrtati ga na tabli, sada učitelj mora da zna prije nego li će u školu, što će zadati učenicima, o tomu u školi zapodjenuti razgovor, i onda crtati i ispravljati itd.

Mi, koji valja da priznamo, na pedagoškom polju još kopiramo rad drugih, trebati će dakle da i u ovome slijedimo one, koji su od nas više iskusili, više znadu i umiju, da bar ne zaostanemo za njima. Svaki zastoј prouzrokovao bi nam nazadak, što nam ne bi bilo zaista na diku, pa bi po tom i naš ugled dosta

trpio, što bi nam moglo uz moralnu, da pribavi i drugu štetu. A mi za to treba da tražimo sve to više usavršenje, jer jedino znanjem i umjećem možemo da se dobro odazovemo našoj dužnosti, čime ćemo izvojštititi veće priznanje, veći ugled, a odatle i drugo poboljšanje.

* * *

Ovu sam radnju pročitao lani na kotarskoj konferenciji u Hvaru, te sam na koncu bio nadodao nacrt osnove za pučke škole sa metodom. Pošto sam iza konferencije razabrao da će pok. škol. vijeće i kod nas uvesti novu metodu, to ovdje ispuštam nju i gragju.

Profesor Ante Kriletić.

Nazad nekoliko vremena ostavio je ovaj naš obljubljeni i vrijedni nastavnik muški preparandij u Arbanasima. Rijetku i izvrsnu ovu silu teško da se onom zavodu naknadi.

Dubok znanjem, nježan srcem, a nepomičan značajem, bijaše dika svojih gojenaca. Nema pučkog nastavnika, koji se ne će vazda sa zanosom sjećati umnih i poletnih predavanja milog profesora Kriletića.

Tko je znao, ko on, blagozvučnošću svoje vatrene riječi uliti u dušu učiteljske omladine zanos, polet za buduće im zvanje? On, pa nitko kô on.

U riječi bistar, u mislima sočan, a u načinu mio bijaše živa slika uzor-učitelja.

U svakoj prigodi zauzimao se je očinski za svoje učenike, a njegova se je uvažavala i kod učenika i megju učiteljima.

Strog bijaše kao učitelj, ali se pod njim učilo i znalo, te se rijetko desilo, da bi tko u njegovim predmetima nastradao.

Koli vesele, toli žalosne zgode učiteljskog zavoda pratio je vazda s najvećom sućuti. Nije bilo veselja, a

da on ne bi tu bio, niti žalosti, koju ne bi njegova nježna pjesnička duša oplakala. Njegove „naricaljke“ i nadgrobnе riječi bilo za drugovima, bilo za učenicima najživlji su odraz žarke mu ljubavi, koju je gajio prama njima.

Širom Dalmacije, kud su rasijani toliki narodni prosvjetitelji, spominje se njegovo ime sljubavlju i sharnošču; u svakoj duši narodnih učitelja komad je njegove duše, u svakom srcu nezapretano ognjište njegove vatre, njegova zanosa za sve, što je lijepo, dobro, uzvišeno.

Kad bi učitelj koji sretnuo učitelja, za kojeg je znao da dolazi iz Zadra, prvo bi pitanje uvijek bilo: Kako naš Kriletić?

Poslije nezaboravnog Buzolića i Danila, Kriletić je najmiliji, najpopularniji u našem učiteljstvu, koji se snjim pravom ponosi.

Šimić Marko.

Pridružujemo se s najiskrenijim čuvstvom odanosti i svegjernog štovanja prama vrlome uzgojitelju Kriletiću ovim toplim riječima našega sudruga.

Uredništvo.

Vjesnik.

Dišiplinarna pravila za učitelje pučkih i gragjanskih škola u Dalmaciji, pretresana su u Saboru i po onome što čitamo, već su primljena i glasovana. Ovo tako važno pitanje za učiteljski stalež, u svima novinama, pa čak i u onima, te u Zadru izlaze, izneseno je okrnjeno, da se pravi smisao lako ne razabire. Po *Nar. Listu* zakoni će biti dosta liberalni za učiteljski stalež. Ovo bilježimo, pridržavajuć se da koju progovorimo kada zakon čitav izagje. U buduće molimo dotične vlasti, kada budu što o školama iznosili i predlagali, da nas se sjete i obavjeste. Stručnih i pedagoških listova u našoj pokrajini nema za sada do našega, pak držimo, da nije umjesno mimoilaziti nas i

onda kad se nas tiče, te kad bi o našim stručnim stvarima mogli na *vrijeme* kazati naše mišljenje.

Antuna Padelina, našeg vrllog kolegu. snašla je drugom polovicom prošlog kolovoza teška nesreća smrću supruge mu Marije. Naše iskreno saučešće u njegovoj žalosti!

Gragjanska škola u Kninu. Na predlog zastupnika Kulišića, da školska vlast stupi sa općinom Kninskom u pregovore glede uspostavljenja gragjanske škole u Kninu, odgovoreno je nekidan u Saboru, da se škola ne može otvoriti, jer ne postoje uvjeti po kojima bi se mogla škola zavesti. Koji su to uvjeti i koji su razlozi rukovodili školsku vlast da tako postupa,

mi ne znamo, jer nijesu izneseni. Naprotiv znamo za mnoge uvjete i razloge, po kojima bi Knin imao nuždu i *pravo* na gragjansku školu. Doznajemo megjutim, da će mjerodavni krugovi u Kninu služec se § 5 Zakona god. 1871. i dr. pokrenuti ponovno pitanje o uspostavljenju one škole.

„Hrvatska Rieč“ br. 175 donosi: „Bez srca, bez duše. Tko nije poznavao pok. popa Jovu Šarića: sirotan živio, sirotan umrao! Ostavio tri sina, tri pučka učitelja. Najstariji u poremećenju uma i razuma, polio se petroljom i zapalio. Najmlagji Petar Šarić dobio sušicu, tuberkolozu. I uskos preporuke benkovčkog kotarskog školskog vijeća, da mu se produlji dopust za godinu dana, Pokrajinsko školsko vijeće u Zadru otpustilo ga iz učiteljske službe bez ikakove novčane naknade. To se plemenitog srca benkovčana grozno dojmilo, i preko kotarskog školskog vijeća, upraviše Pokrajinskom vijeću papreni memorandum, te mu ono u svom velikodušju (?) udijelilo za tri mjeseca plaću. Mi znademo, da bijedni Petar kroz vrijeme učiteljske službe pogoršao svoju bolest, da su njemu izbrojeni časovi života. Nu ako preživi, slučajno, ona tri mjeseca poklonjene mu plaće, što onda? On mora lipsati od gladi i nevolje ko blašće. Mi ne smažemo riječi i izražaja a da ne pokudimo ovako neumanitarno postupanje Pokroj. škol. vijeća“.

Našom ogradom donosimo ovu vijest. Megjutim, mislimo, da bi naši kolege učinili milostivo i plemenito djelo, kad bi svoga unesrećenog kolegu potpomogli preko dotičnih *Učiteljskih Društava*.

Dalmacija izvan okvira. Ministarstvo prosvjete izdalo je nove nastavne osnove za gragjanske škole. One idu za tim, da se pouka u gragjanskim školama prilagodi duhu vremena i da podade moderni temelj djelovanju ove znamenite institucije po obrtno i trgovačko pučanstvo. Osnove počinju djelovati početkom školske god. 1908-9. Kako čitamo po bečkim listovima, naša će zemlja i u ovome da bude iznimka. Osnove će se uvesti jedino po njemačkim školama i po novo ustrojenim. Pošto mi, hvala Bogu, nemamo njemačkih škola, a sa ustrojstvom novih gragjanskih škola docet — Knin, kakvom se predusretljivošću primaju; — to će dalmatinske škole ove vrsti i dalje podržavati starinsku šablonu. Protiv toga podnosimo naš prigovor za vremena, molbom, da se uredi.

Zbor u Zagrebu. Hrvat. pedagoško-književni zbor držao je koncem mjeseca kolovoza svečanu sjednicu. Presjedao je prof. Stj. Basariček, koji je tom prilikom izrekao besjedu o poštovanju sopstvenoga uvjerenja.

Zaveza austr. jugosl. učiteljskih društva, zborovala je takogjer koncem mjeseca kolovoza t. g. u Radovljici. Po samim raspravama, koje su bile najavljene, predvigjao se sjajan uspjeh, kojim se braća Slovenci mogu da ponose. Na tom zboru raspravljalo se: 1. Slovenske zadruge i sudjelovanje učiteljstva pri njima; izvjestitelj Vlaho Pušenjak. — 2. Neizmjernost prostora i vremena; H. Schreiner. — 3. Roditeljske večeri, Jok. Dimnik. — 4. Naše školstvo, Janko Likar.

5. Izvješće o dogovoru delegata glede osnutka austrij. slavenske učitelj. zadruge, Drag. Pribil. — 6. Na djelo med narod. Govorio Peseh. — Koliko bi nas zadovoljstvo obuzelo, da što prije registrujemo sličan rad pri našem zborovanju, koji bi svakako trebao da traje tri dana, kao i ovaj u Radovljici.

Primjer za izgled. N. P. gosp. zaderski Nadbiskup Dvornik stavio je na raspoloženje lijepu svotu jednom pučkom učitelju zaderskog kotara, da kroz praznike pogje na zabavno putovanje. Učitelj će se okoristit ovijem darom što će razgledati znamenitije gradove i pregledati tamošnje škole. Dok i snahe strane zahvaljujemo Nj. preuzvišenosti nadbiskupu Dvorniku, želimo da njegov lijep primjer nagje sljedenika kod imućnijeg dijela naših rodoljuba.

† **Vekoslav Štrmšek.** Naši slovenski drugovi osjetili su nedavno pretežak gubitak smrću ovoga vrijednoga učitelja i radiše. Za pravilo je imao samo dužnost i rad za narodni napredak i učiteljstvo. Njegova rana smrt izazvala je veliko saučešće megju kolegama, kojima je vrli pokojnik bio do zadnjeg izdijesaja odan i uputan savjetom i radinošću. Kako je plemenito srce, koje je bilo kadro samo dobro poraditi, očituje se iz ovijeh redaka, koje je pokojnik pred smrt pisao prijatelju uredniku „*Učiteljskog Tovariša*“ . . . Pozdravi mi vse delavne tovariše ¹⁾! Vztrajte v svojem naporom delu in vodite slovensko učiteljstvo do prave samozavosti in samostalnosti. Bog vas živi na Zdar! Eto kakav je stub, kakvo srce pokosila neumitna smrt. Mi, kao blagodarni kolege, cijeneć rad pokojnikov, dok slovenskoj braći šaljemo naše toplo saučešće, nezaboravnom pokojniku *Vekoslavu Štrmšku* želimo, da mu je laka crna zemlja; Bog da ga prosti!

Kongres čeških pedagoga. Listovi češki donose, da će se naskoro u Brnu, ili Zlatnom Pragu sastati češki pedagozi, da vijećaju o reformi pučkih škola u Češkoj.

Znamenita proslava. Brzo će se proslaviti hiljadu godišnjica od kako je osnovano sveučilište u Kairu. Ono je na glasu osobito megju muslimanima, jer su tamo ponajbolji naučenjaci islamskog svijeta. Danas broji sveučilište preko 6000 slušatelja iz sviju krajeva muslimanskog svijeta.

Brojno stanje Učiteljskog Udruženja u Srbiji, iznosilo je pr. šk. god. 1291 člana, od ovih je bilo: počasnih 11; dobrotvora 35; utemeljača iz gragjanstva 289; utemeljača učitelja 403; redovnih članova 553.

Teror u Bugarskoj. Nakon poznatih dogagjaja u Bugarskoj nastala je prava hajka na tamošnje učitelje. Otpušteno je preko 500 učitelja — ca, koji su protivna mišljenja današnjih vlastodržaca. Pored materijalne štete, koja bi mogla uroditi i hrgjavim posljedicama, šteta je u opće i po školsku nastavu, koja je je lišena tolikih sila. Sva su Učiteljska Društva tamo zatvorena strogošću vlasti, a mi od duljeg vremena ne primismo ni pedagoški bugar. list, što je znak, da je i on konfiskovan. Žalosno!

1) drugove.